

Э Д Л А Х У Н Д Е Л Г Р Л Т И Н К О Н Т Р О Л Ы Н Т О

(КПСС-н XXI-ч хург дээр үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезис мөд)

(Цаарандкнь).

делгнэ, болв тедн коммунистическ обществ тосхл гна шишлнй авч болн хаалгыг негн күртлнй нйа рүлдж ишлх кергиг өмнөн эс тавсн деерэн, тавдж чадшго бйаен болджана.

Обществ делгрлгнэ джисани медрлиг даслгн болн олна дамшлтиг гүүнэр даслгн Маркс-Ленинэ медрлиг урмдин үүлдврт улм делгрүлх, дакад джир гыл эврэн заядг, медрлиг ухаггар болн күцэх, үүлдврэр агьу өргн нилчтэ шин төрмүд ишлхд мана Коммунистическ партыд, ах-дү улсин коммунистическ болн кōдлмшч партыд цуггараднь хавта үүдн учрсн бйанэ. Марксистс-ленинск медрлиг урмдин үүлдврт делгрүлгнн шишлнй үлгүр болх йовдлмуд КПСС-н XX-ч хургин шиидвр, КПСС-н ЦК-н Пленумсин шиидврмүд, мана орн-нутгт коммунизм тосхлгна программ кегддж, тер шиидврмүдэр гаргьдв.

Одгэ джилмүдт Советск государствн экономическ күчн-чидл батрулхин төлөд, промышленность болн селанэ эдл-ахуг улм цааранднь өөдлүлхнн эрkd, ном болн техникцг цецгэлүлхнн хаалгьд, олна бйадл-джиргьлиг хйрлтэн угаггар өскхд, социалистическ демократий делгрүлхд кōдлмшчнр болн крестьянмудин ниича батлхд, СССР-н оln келн улс таарта бйалгьнд, мана орн-нутгар агьу эрkn төрмүд күчлдв, партин ишлдж гаргьсн болн кедж күцэсн тер төрмүд үүлдврнн күцэлтд бйатхэ, медрл гүүдлгьнд күчр ик нилчэн үзүлнэ. Ирх цага шин хаалгыг парты зөрмг кевэр делгдж өгнэ. Эн хамгт марксизм-ленинизм, йовуд нилч-нигьүр делгрнэ; медрл болн күцэвр хойр салшго ниичатэгьгар келдсиг үзүлнэ, коммунизм тосхлгна дамшлтар медрл улм цааран өргджсиг, медүлнэ. Марксизм-ленинизм урмдин үүлдврт делгрүлэд, партин ленинск генералн хаалгы делгрүлх замд саалгган халдаг амтсиг, хуучн занггар гемтсн хамгиг, кōдлмшт тус угагган медүлдж хуучлдсн бэрц болн авцас дегдлдг амтсиг бурушадж, парты нег мōсясн ноолда кенэ. Партин ленинск генералн хаалгьнн өмнэс боссн, КПСС-н XX хургин шиидсн политическ бэрцнн өмнэс боссн, партин гардгч нилчин өмнэс боссн, фракционн эвдрлтнн үүлдвртэ хаалгьд орсн Маленковин, Кагднвичин, Молотовин, Булганинэ болн тедлэ негдсн Шепиловин антипартийн багиг КПСС-н июньск Пленум андлдж илдкэд, хамхлдж тарав. Антипартийн баг, бйадл-джиргьлд эрк биш кергтэгьган үзүлсн төрмүдин өмнэс босв, үлгүрлэд келхд, эмнг болн эмнгшрсн газрмуд эдлдж авхин өмнэс, оln амтнэ эдл-ахун, нег үлү селанэ эдл-уш гаргьдгнн зуралгь хурвэхин өмнэс, промышленность болн тосхлт заллгыг хурвэхин өмнэс, күч-кōдснрин, бйадл улм цаарандан ясрулхд, залмдж өгсн партин төрмүдин өмнэс, тер мет газадн орн-нутгудар дедкэн үймэг номгьрулхнн эрkd кесн партин политическ бэрцин өмнэс, эвчнэгьү керг ясрулхнн өмнэс, оln келн хоорндж таарта бйалгыг болн эрглгьг батрахин өмнэс дээрхдж боев. Антипартийн багиг хаалгьсн авч шивад, мана парты эврэ зерглэнэ ленинск ниичани негн ухагган улм батлв, тедниг марксизм-ленинизмн алдр туг дор улм итклтэгьгар хамцадж агсв.

4. СССР-н эдл-ахун делгрлтин долан джилэ зураг сйанэр күцэхлгнн эрkn ашта кōрнбгн, мана государствн улм батлгьн, эдл-аху бүрдэлгнн болн культурн-сургьлгнн халхд түүнэ үүлдврнн чангьгалгьн. Одгэ джилмүдт парты болн правительств, советск демократиг улмар делгрүллгь болн социалистическ-зака батруллгь теткдж кесг эрkn төрмүд күцэхдэв.

Социалистическ демократий дийлгьнн цань уга лавтрха үзмдж 1958 джидин март сард болсн СССР-н Деед Советд сунгьгьлгь келгьн болв. Коммунистнр болн партин биш улсин оlnа хамцаггар темдлсн кандидатнрин төлэ зөвшардж, 133 сай сунгьгьачнр дуугьан өгв цул сунгьгьачнрин зун процент гишнбгн СССР-н Деед Совет сунгьгьдгнн тиим ончта диг деер, промышленность болн госхлтин заллгь хурвэлгьнн, дакад колхозин тосхлтиг улм делгрүллгьнн эрkn төрмүдэр оln улс күр-күүндвр кеснэ, ашлврт мана Ленинск партин политикиг күч-кōдснр бахтаггар таасдж, ниичнэгьү нег седклэр зөвшарсиг. Советск Союзин оln келн улс цуггарн. Коммунистическ партин эргнд батта негниг болн хад батар хамцсиг кемджэн уга иткмджтэгьгар медүлджанэ.

Зуг социалистическ, лавта оln улсин демократий

күч-кōдснрин, цецн урмдта эрдмиг делгрүлдж чадна, оln улсин чилшго кōрнбгтэ үүлдврнн күчн-шунлтд йовуд хаалгь өгнэ. Оlnа шунлт бōдэн болх дутман болн коммунизм тосхлгна кергүд бахмджта болх дутм, социалистическ государствн бүрдэмджин үүлдвр улм өргнэр делгрнэ, коммунизм тосхлгьнд түүнэ нилч-нигьүр улмар бōдлнэ.

Коммунизм тал мана обществ йовлгьнн кирца дахдж, эдл-ахун болн культурн тосхлт гардлгьна халхар күч-кōдснрин депутатнрин Советсин кōдлмш улм агьу өргн бйэр ээлнэ. Республиксин, крайсин, областьсин, балгьсдин, райодин, поселксин болн селадин Советс промышленн болн тосхлтин предприятияс, колхозмудин болн совхозмудин кōдлмшэр, долан джилэ зураг даалгьврмуд күцэхин туск эрkn төрмүдэр өдр-бүр үүлдцхэх зөвтэ. Производств өөдлүлхд туста цуг эв-аргьг болн дор газрин альк нег кōрнбгиг күтцднй олзлх кергтэ. Күч-кōдснрин бйадл-джиргьл болн культур өөдлүлхнн тускар, бйэрн гер болн культурн-бытовой тосхлтин зура күцэхин тускар үүлдцхэх зөвтэ, ар газрт төрсн урмдта шунлтд дōнй болдж делгрүлх кергтэ. Тер кергүд күцэхин эрkd советск органс оlnла эрглгьг зогслт угаггар батлх зөвтэ, бюрократин болн дашкалтин йовдлгиг нег мōсэр засхмн, государствн болн эдл-ахун аппаратсин гаруг кимдрэдж, кōдлмшинь ясрахмн.

Промышленность, тосхлт болн селанэ эдл-ахун заллгь хурвэлгьнн дамшлт, производств гардлгь бōрдхалгьн советск, эдл-ахун болн талин организацнн заллгьнн аппаратсиг зōвэр хасх болн амршах агьу өргн агь-эв бйэхиг үзүлв. Кōдлджэх аппаратсин зэрм аньгинь айстан хасхин тускар келгддж бйэхш, центрт болн дор газрт бйэх заллгьнн аппаратин тосхлт-кецнй зōвэр амр кецтэ болхиг теткм, түүнд улм күцэнэгьү кōдлмш, бōдэн медрл болн арвллгь үүдэхиг теткх шишлнй иштэ төрмүд кехин тускар келгдженэ. Ода, мана кадр, эдл-ахун болн культурн тосхлт гардлгьна дамшлтар өсэд өргдсн цагт, центрин, республиксин, крайсин, областьсин, балгьсдин болн райодин советск болн эдл-ахун органсар, тер мет эдл-ахун управленсар, трестсар, промышленностин предприятиясар, колгнд гүүлганд болн залгьлданд, тосхлтд, колхозар, совхозар болн РТС-р заллгьнн аппаратсиг зōвэр хасдж болх, дакад теднэс сулдсн кадриг производствнн шишлнй кōдлмшт илгэдж болх эв-аргь учрсн бйанэ. Эн хамг, кōдлджэх аппарате хаслгьгар дамдждж кегдх деерэн, түүнлэ зерглдж нам нургьлдж гилтэ, бүрдэмджинь оньгдарулдж хурвүүлгьгар дамдждж, административн заллгьна аньгсиг негдүлдж икдүлгьгар дамдждж кегдхмн.

Тиим төрмүд күцэхлгнн цагт, заллгьна аппарате бэрхин эрkd гаргьдг гару цаглш угаггар багьрхмн, дакад түүг дахдж, гардвр өглгьнр улм икэр производствд бōрдүлхмн, тер гардврнн чинринь бōдлүлхмн. Түүнлэ ирлцэдж партин, профсоюзн, комсомольск болн талин общественн организацнн аппарате хасх болн хурвэхин туск төрмүд күцэх кергтэ.

5. 1959 — 1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин зураг сйанэр күцэхин төлэ ноолдхд күч-кōдсч олиг делгүднй агсх йовдлд цуггарагьас оln тоота общественн организац болгч, эврэ зерглэндэн 50 сайас үлү кōдлмшчнр болн үүлд церглэчнр хамцулджэх профсоюз агьу, ик нилчэн үзүлхмн. Түүнэ үүлдврнн парты зална, тегэд коммунизм дийлхнн төлэ күмн улсин оlnа баатр ноолданла заг уга бэрлдатэ болна. Одгэ цагт профсоюзин организац эдл-ахун залмдждж олиг орлцулдган улм өргэр кедг бояцхав, производствнн төрэр, кōдснэ үн тооцдж диглгьгар гүүнэр үүлднэ, кōдлмшин гарц элвэдж бōдлүлхнн төлэ улм шунмгьаггар ноолдг болцхав. Кōдлмшчнр болн кōдлчнрин бйэх бйадл болн кōдлх зөвиг ясрах кергд, бйэрн гер тосхлгьна программ күцэхлгьнд, күч-кōдснрин бйадл-джиргьлиг хйрлт угаггар бōдлүлхнн туск төрмүдэр профсоюзин шунлт темдгтэгьгар ясв.

Долан джилнн зурад темдгьдсн коммунизм тосхлгьна алдр программ күцэхин төлэ ноолдлгьн, профсоюзн-организацин дарг уга кех, цань уга эрkn керг болджана. Предприятэ болгьнд государствн даалгьврнн күцэхин болн давулдж күцэхин төлөд цуг күч-кōдснрин болн кōдлмшч классиг тедн агсх зөвтэ мōн, мана орн-нутгт

коммунизм тосхлгьна итклтэ янз болгсн социалистическ дōрлдэг улм өргэр делгрүлхмн. Ондин хурадг производствнн күр, кōдлмшчнрин эдл-ахун болн профсоюзин активнн хург, ниимнн янэр производствнн залмджд олиг орлцулдж, эрк биш күцэхмн.

Кōдлмшчнрин болн үүлд церглэчнрин бйэх бйадл болн бйэрн герэр теткьлгьнн халхар профсоюз эврэ кōдлмшэн улм цааранднь ясрулх зөвтэ, производствнн кōдс харлгьнн шүүврэн чангьгахмн, бйэрн гер тосхлгьна зура күцэхлгьг халэхмн, күч-кōдсчнрт бйэр гаргьдж өглгьг, гүүлгьгьгар болн оlnа хот-хоолар, эрүл-менд харлгьгар болн коммунальн тетквр келгьг халэдж шүүвр кехмн.

Оln дунд сургьмджин кōдлмш келгьэн профсоюзн организац чангьгах зөвтэ, коммунизмн школ нилчэн, сургьмджин организац болдг нигьүрэн сйанэр күцэх кергтэ, күч-кōдсчнрт советск патриотизмин ухаг арднй ордж дасхмн, дуту-дунд үзхлэрн тесдж чадг уга бэрциг, кōдлмшт болн оlnа зōрд социалистическ халэцтэ болдгиг дасхмн, производствнн нүүрлэчнр болн шинрэнчнр дōнхнхмн, теднэ дамшлтиг өргэр тархахмн, му кōдлмштэ, кōдлмштэн ирдгс оln алятдг улет оlnа аврлт уга цухлт зөрүлхмн.

Партийн болн комсомольск организацлар хамдан негддж, социалистическ обществд тас йовдлмуд болгч азлдж, аркддг, авлгьд даргддг, арсмд-ордг альк нег хуучн үндстэ авд кемэциг тохм таслхд профсоюзн организац онц оньган тавх болджана.

Кемджен бүрдэлгьнн кōдлмшин авцан цааранднь өөдлүлх аргь үүдэдж, оln активэр тулг кедж, профсоюзин чледин урмд өргдэдж кехлэ, тегэд профсоюзин бийдэн даалгьсн керган сйанэр күцэдж чадхмн.

6. Эврэ зерглэндэн 18 сай багьчуд хамцасн Ленинск комсомол коммунизм тосхлгьна зура делгрүлхд итклтэ дōнхнч боло мōн. Одгэ цагт комсомол болн советск багьчуд государствн агьу чинртэ керг болгч эмнг болн эмнгшрсн газр эдлдж эдлхд орн-нутгнн дорд үзгт эрkn чинртэ предприятияс тосхлд, хар металлургин, нүүрэнэ болн химическ промышленностин предприятияс тургар бэрхд ниим күчтэ кергүд күцэхд бахмджта нилч-нигьүрэн үзүлцхэв. Партин дуудврнн халурхг зөргэр соньсад күцэхдэн, коммунистическ чик седклэн идеян бат ухагган, дйач зангьнн авьясан түүнд советск багьчуд илкмджтэгьгар үзүлв. Мана орн-нутгнн багьчуд баатр кōдлмшиг парты оln амтн хойр икэр ачлдж үлнэ.

Партийн ицлэр далваг кедж, советск багьч ноолдан болн кōдлмшт залурн бөдж йовна, эргьмр сйэхн, алдр хурн бахмдж үзэд, джиргьл үүдэгьад мана багьчудин седкл элвдж, революцин галл болдж хатурв, советск күүнэ цань уга үнтэ, цань уга эрkn үүлдвр, — кōдлмш, оlnа джиргьл хйэхд нерадсиг энгькэдж кедг дасв.

Мана государств делгрлгьнн шин девенгд комсомол болн советск багьчудин цуггаран оln улм агьу, алдр кергүд тавгдженэ. Коммунизм тосхлгьна алдр күчтэ программ, багьчудин эврэ шунлт болн урмдин үүлдврнн өскд өргн агьу седкжэнэ Сибирин, Ар үзгин: Хол Востоки болн Казахстанн газрин ургьмд зōбр эдх төрт комсомольчнр болн комсомолкс, мана орн-нутгнн багьчуд улм күчтэ гьгар шундж орлцх зөвтэ, Промышленностин, бйэрн герин болн культурн-бытовой тосхлтд, социалистическ эдл-ахуг улмар делгрүлхнн төлэ ноолданд күнд индустрин эрkn тосхлтд шеф болхд комсомол икэр болн шунмгьаггар орлцх зөвтэ. Комсомольчнр улм хōбөнч чигн цуг багьчудт, бōдэн гарлгьтэ аман хйэрлшго кōдлмшин үдгүр-үзмдг болу зөвтэ.

Күмн улс седкл-ухаггарн болн цогц, махь, дарг тегш өсхиг коммунизм темдгнэ. Тер төлөд багьчудиг коммунистическ медрл ухаггар өскхд, эвр Тōрксндэн хагьгт уга энгьр болн бшятнд аврлт угдурго, коммунистическ общественн медрлэ бол шунмгьа тосхачнр кедж дасхд онц оньган өгх кергтэ. Производствнн кōдлмшэн багьчуд дахь сургьульла хйрлт уга ирлцэтэгьгар кехмн болджанэ одгэ цагин эрkn медрлэс хонрхмн биш, социалистическ культурнн үзмджиг меддж дасхмн. Джиргьлин хаалгьд, туста кōдлмшт багьчудиг бөдхд не радгдсн советск цшол бөджэх үйирт коммунистическ сургьмджд өдг эрkn чинртэ мōн. Оln-амтн

(Цаарандкнь 3-ч халхд)

1959—1965 ДЖИЛМҮДТ ССССР-Н ОЛН-АМТНЭ

ЭДЛАХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург дээр үр Н.С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Чилгчнь).

сургьмджин джисанд партин темдгисн хуврлт делгрүлхд Ленинск комсомол шунмгяагьар орлцх зөвт. Производства школ залгьлдата болхиг эрк биш батлхмн, сургьульчирт болн пионермүдт кодлмш күндлдг, түүнд урмдсн дурмшг болдг дасххмн, эрдм, техник дасхар зүткдг, цогц махмудан батрадг дасх зөвт.

Долан джилэ зура күцадж делгрүлхэр ноолдлгьн, оln багьчуд дунд бүрдэлгьни болн сургьлтгьни туск комсомолин кодлмшиг зогелт угагьар ясерулхит неkdжана. Комсомольск организац боллгьн цуг багьчудла заг уга негден, кодлмшт шунмгяа даач коллектив болхиг күцах кергтэ. Комсомолин урмдта шунлт болн булгар буслсн күчн партин гардврт мөн. Коммунистр, комсомольск организаце батрулх болн өскхин туст оньдин седклэн тавьцах зөвтэ, теднд багьчуд дунд кедг бүрдэмджин болн сургьмджин кодлмшднь нөkd болхмн, эдл-ахун болн культурн тосхлтин эрkn кергүд делгрүлхд тедниг орлуулхмн.

7. Социализм диилснэ ашар Советск Союз, социализмэс дүсэд коммунизмүр орх тууджин шин кемдэв. Оорхн арвн тавн джилин эргцд урдас темдглэ Советск Союзин делгрлтин зурагьар, коммунизмүр орхиг үүдэх эрк биш кергтэ көрнь күцайлгьн тавьгддг тавгдв. 1959—1965 джилмүд ССССР-н оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин долан джилэ зураг

күцайлгьн, материалнь-техническ көрнь үүдэлгьни йилгьгч девснь болхмн.

Коммунизм тосхлгьна алдр күчтэ зура темдгддж гаргьад, эн саамд тер зура саянар күцагдхд парть ицджана. Коммунизмн хаалгьар шин ик ишкдл келгьнэ учрнь, түүг күцахд эрк биш кергтэ хамгнь орн-нутгт үүдсн баана. Техническ халхарн өргэр делгрсн күчтэ социалистическ индустрий болн хурдар өөдлсн агьу күчтэ механизированн селана эдла-ху манд баана. Промышленность болн тосхлт залгьнг хуврэлгьн, ном болн техникин агьу ик күца-нгьүс, орн-нутгин ургьмл байн зөөр, урсгн булг адл чилшго урмдин күчн, ССССР-н оln-амтнэ эдла-хун альк нег халхиг хурдар делгрүлхин эркд байн көрньган кевтнь, лавтагьар олэлдж чадх агьу күчтэ эв-аргь манд үүдэв.

Коммунистическ обществ тосхлгьн — кесг сай күмн улсин байрта урмдин бахта үүлдвр мөн. Советск күмн улс долан джилэ шин зураг эврэ Төрс-кн, цусн-махн үүлдврт санхнь, түүг күцахэр дасм-гья шунлт, гүджрлт болн урмдан тавдж кодлхнь лавта үнн. Оln-амтнэ эдл-ахун цань уга нарн, альк нег кергиг саянар күцадж чаддг, гүн эрдмтэ, дүм-бр кадрмуд мана орн-нутгт баана. Одга цагт мана Ленинск парть урдк-урдкасн бат күчтэ хад адл бол-лв. Олиг тер бүрдэдж негдүлнэ, темдгисн күцлүрн тедниг элдв чик хаалгьар көтлнэ.

Коммунистическ партин, түүнэ Центральн Коми-тетин одагьин гол эрkn кергнь, орн-нутгин оln-ам-

тнэ эдл-ахун делгрлтин долан джилэ зураг дун угагьар күцайлгь теткльгьн болджана, түүгэрн тегад мана Төрскни күчн-идлиг улм батлхмн, күмн ул-син баадл-джиргьлин болн культурн кемджэг улм өөдэн гаргьхмн. Тууджд орх эн керг үзмджтэгьар күцахин эркд, улм хөөнэн парть ленинск бэрцэр гардвр кедж, олцла эврэ эргцлгьан цуцрлт уга батлх зөвтэ, эврэ зергдана нишцньгү-негиг чань-гьахмн, бий шадгьлт болн шүүвр келгьиг өргэр делгрүлхмн, партийн организац болгьна, цуг ком-мунистрин, государственн даалгьвр күцахд цаадж-чинринь өөдлүлхмн, тоомер урмдин делгрүлхмн, коммунизм тосхлгьна зура делгрүлдж күцайлгьнд Советсин, профсоюзин, комсомолин нилчиг өргхмн.

☆☆☆

1959—1965 джилмүдт ССССР-н оln-амтнэ эдла-хун делгрлтин контрольн тоог КПСС-н XXI-ч хур-гар халадж батлгьн, советск улсин болн партин джиргьлд бахта үзмдж болхмн.

Хургин шидвр үзмджтэгьар күцахин эркд. Коммунистическ партин эргнд кодлмшчнр, колхоз-ник, интеллигенциг улм нишцүлдж хамцахд, мана орн-нутгин күч-көлсчнриг агсхд кергтэ тоотиг пар-тийн, советск, профсоюзн болн комсомольск орга-низаце теткцхэх зөвтэ, коммунизм тосхлгьна туу-джлгч программин диилврин ноолдлгьнд тедниг дахулдж гүджрхмн.